

Magyarország felszabadítását követően az új kormányzat egyik legfontosabb teendője a közbiztonság, közrend helyreállítása volt, ami nem kis feladatot jelentett, hiszen a II. Világháború befejezésekor a korábbi évtizedekre jellemző erős, szervezett rendőrség fellazult, egy része az új kormány számára politikailag megbízhatatlanná vált, a vidék közbiztonságát felügyelő, ott rendet tartó csendőrség, mint szervezet megszüntetésre került, a csendőrség tagjait, tisztjeit a kollektív bűnösség kimondása miatt az új országos rendőrség szervezésébe, létrehozásába nem vették át és a szervezet feloszlásával együtt kivonásra került az egyenruházatuk is.¹

Mindezek mellett elsősorban a fővárosban megjelentek a fosztogatók, vetkőztetők, akiknek a felszámolására korábbi rendőri tapasztalattal nem rendelkező, ugyanakkor megbízható embereket neveztek ki nyomozóknak, rendőröknek, mint például az azóta legendássá vált R csoport tagjait, akik civil ruhában teljesítettek éjjel nappali szolgálatot átmeneti időre az egyenruhás orosz katonákkal együtt.

Az új helyzetben ezért dr. ERDEI Ferenc belügyminiszter átmeneti intézkedésre kényszerült az 1945 októberében kiadott rendelet a magyar államrendőrség egyenruházati és felszerelési szabályzatáról, magán viseli mindazon jegyeket, amelyek az országra a II. Világháborút követően jellemzőek voltak.²

Az új egyenruházat nemcsak formájában, hanem az azt megelőző több mint 3 évtizedben megszokott színben is változást hozott. Míg korábban a sötétkék és a fekete szín dominált, az új egyenruha színe galambszürkére változott, amit azonban megfelelő mennyiségben gyártani még nem lehetett, ezért annak beszerzéséig lehetőség volt sötétebb szürke anyagból készített egyenruha viselésére is. Az átmeneti anyagok beszerzése is központi hatáskörbe került és csak az abból készült ruházati cikkek használata volt megengedett.³

Ugyancsak átmeneti intézkedésként az egyenruhával való ellátásig a megújult Magyar Államrendőrség állományába tartozók azonosítására, közterületen történő fellépése érdekében karszalag került rendszeresítésre. A rendszeresítés kapcsán szabályozták a karszalag színét, méretét, továbbá a karszalagon alkalmazott jelzéseket. Ennek megfelelően a piros-fehér-zöld színű karszalag 12 cm. széles lehetett, amelyre egy 6×22 cm-es fehér mezőben 3,5 cm-es nagyságú fekete betűvel a „Rendőrég” felirat volt olvasható. A felirat előtt – ugyancsak a fehér mezőben – egy 5×5 cm-es nagyságú négyzetletű alátét hajtóka posztóra egy 3,5×3,5 cm-es búzavirág kék színű posztót varrtak fel, amelyen a megfelelő rangjelzések kerültek elhelyezésre. Az alhadnagyi rendfokozattól felfelé arany színű, a tiszthelyetteseknél ezüst színű, míg a rendőröknel és az ideiglenes minőségű rendőröknel pedig fekete színű megkülönböztetéssel.⁴

Az új szabályzat rendelkezett a közterületi szolgálatot ellátók egyedi megkülönböztetésének változtatásáról is. Ennek megfelelően azonnali hatállyal megszüntették a derékövön még 1908-ban bevezetett szám viselését. Helyette a rendőr tiszthelyettesek és rendőrök részére szolgálati jelvényt rendszeresítettek, amelyet mind a rendes, mind a rendkívüli szolgálat alkalmával viselni kellett. A jelvény helye ekkor még mind zubbonyon, mind köpenyen a jobb mellen a zseb felett, illetőleg a zsebfedő magasságában volt.⁵

Az új szolgálati jelvény fémből (vasból, acélból vagy alumíniumból) készült, fektetett téglalap alakú, 6 cm hosszú és 3,5 cm széles volt. Az egyedi azonosítási számok a szám alakjának megfelelő lyukasztással kerültek a jelvényre. A számok magassága 1 cm, vastagsága 0,2 cm volt. A jelvény széleit 1 cm vastagságban balról tölgy, jobbról cserfaág övezte, amelyek alul, középen száraikkal keresztelték egymást. A jelvény felső részén középen keresztben 2 cm szélességben keresztbe fektetett kardokon nyugvó pajzs volt látható.⁶

Ezen felül a határrendőrségi, a folyamrendészeti és a légiforgalmi rendészeti szerveknél dolgozó tisztek, tiszthelyettesek, rendőrök és hivatali altisztek részére megkülönböztető jelzés került bevezetésre kürt, horgony kötéllal, illetve pajzson álló kifeszített szárnyú turulmadár formájában, amelyet a zubbony illetve a köpeny bal felső karjának közepére kellett rávarrni. A megszüntetett derékszj helyett csattal és vállszíjjal ellátott fekete lakkbőr derékszjkat rendszeresítettek. A nyersanyag beszerzésének lehetetlensége miatt azonban a derékszj és a vállszj átmenetileg barna színű bőrből készült, a katonai vállszijas derékszjkkal megegyezően. Bár a szabályzat hatályba lépett – megfelelő posztó hiánya miatt – nem volt lehetőség az elrendelt hajtókák, szegélyek felvarrására sem a zubbonyon, sem nadrágon, sem a köpenyen.⁷

Az országos ellátatlanság miatt ezért a szabályzat megengedte, hogy a személyi állomány azon tagjai, akik korábban is rendelkeztek rendőrségi ruházati és felszerelési cikkekkel, azokat 1948. december 31-ig használhassák azzal a megkötéssel, hogy azt csak belső szolgálatban, vagy külső szolgál-

lat esetén zárt rendben kivonulásoknál, illetve gyakorlatoknál viselhették. Ez esetben azonban csak akkor ha az egységes megjelenés biztosítható volt. Ez a lehetőség csak a tiszthelyettesekre és a legénységi állományúakra vonatkozott és zárt rendben sem lehetett a korábbi és a későbbi rendszeresítésű ruházatot keverni.⁸

A tisztek esetében is külön tilalom volt a régi és új ruházati cikkek keverésére, azokat vegyesen viselni nem lehetett.

Az új egyenruházat az övcserén kívül más – a korábbi hagyománytól eltérő – változásokat is tartalmazott. Rendszeresítésre került az a tányérsapka, amit korábban csak a gépkocsivezetők viselhettek. Az új tányérsapka az egyenruhával azonos színű galambszürke szövetből készült, fekete bőr ellenzővel. Jellegzetessége az elől magasított fejrész, amelyen az eddigi legnagyobb méretű magyar rendőrségi sapkajelvényt helyezték el. A jelvény magassága 9 cm, szélessége 6 cm volt, amelyen egy 3,5 cm magas és 3 cm széles pajzs, felette pedig háromágú csillag volt található, melyet két oldalról ágdíszítés övezett. A pajzson vízszintesen elhelyezett piros-fehér-zöld nemzeti szín volt látható. A sapkajelvény tiszteknél aranyozott, tiszthelyetteseknél ezüstözött fémből, a rendőröknél pedig bronzból készült. Vélhetően ez az általános tányérsapka mérettől eltérő magasság a viselő rendőr kimagaslását jó felismerhetőségét szolgálta, hasonlóan a korábban rendszeresített sisakhoz.⁹

A zubbony szabása is új volt, bár a zárt gallér továbbra is megmaradt mind a zubbonyon, mind a köpenyen. Továbbra is rendszeresítésre került, igaz immár galambszürke színnel a pantalló, valamint a csizma(lovagló)nadrág. Szolgálaton kívül átmenetileg engedélyezve volt a fekete nadrág viselése is. A nyári öltözet vékonyabb anyagú vászonzól vagy zsavolyból készült és a galambszürke szín mellett fehér anyagból is készülhetett. Minden rendőr részére posztóból vagy szövetből készült körköpenyt illetve csuklyával ellátott esőköpenyt rendszeresítettek. Az egyenruhához télen sötétszürke anyagból készült fülvédő is viselhető volt. Megmaradt a korábban használt fekete gumibetétes (cúgos) cipő, a fekete csizma, valamint bevezetésre került a fekete magas szárú fűzős cipő.¹⁰

Az egyenruhán viselt hajtókák színei a különböző állománycsoportba soroltakat jelezték. Az I. állománycsoportnál az alapszín a meggypiros, a II/A-nál ibolyakék, a III-nál fekete bársony, a IV-nél barna, az V.-nél sötét lila, míg a VI.-nál papagáj zöld volt. Mindegyik esetében a rákerülő hajtóka színe a búzavirág kék.¹¹

Dr. ERDEI Ferenc belügyminiszter 1945. október 29-én kelt rendeletében meghatározta azt, hogy – a rendelet hatályba lépését követően – az államrendőrség kinevezett és egyenruha viselésre kötelezett tagjait természetbeni ruhaellátásban kell részesíteni. A II/B. állománycsoportba sorolt nyomozótisztek egyenruhát sem szolgálatban, sem szolgálaton kívül nem viselhettek, részükre ruházati járulékot, valamint egyrendbeli polgári ruházati jogosultságot állapítottak meg. Mindazok, akik korábbi egyenruhájukat viselték, az új egyenruházattal történő ellátásukig ruházati járulékot kaptak 1945. november 1-jét követően.¹²

A miniszter által kiadott szabályzat viszonylag gyorsan, néhány hónapon belül több pontjában is módosításra, illetve kiegészítésre került.

Így 1946. június 4-i hatállyal dr. SZEBENYI Endre miniszteri osztályfőnök megtiltotta az 1908-ban rendszeresített rendőrségi sisak használatát, bár eredetileg annak kihordási ideje 1948. december 31. tartott. Ennek megfelelően ezt követően a „Zrínyi” sisakot tehát sem szolgálatban, sem szolgálaton kívül viselni nem volt szabad. Helyette mind szolgálatban, mind díszelgésen a rendszeresített tányérsapkát kellett viselni. Ezzel az intézkedéssel gyakorlatilag megszűntek azok a jellegzetes ruhadarabok és kiegészítők, amelyek a magyar rendőrt az azt megelőző közel négy évtizedben Európában egyedivé, különlegessé tették és a magyar rendőrség egyenruházata egyre inkább alkalmazkodott stílusában, rendfokozatjelző vállapjában az országot ekkor erősen befolyásoló szovjet egyenruha kultúrához mint azt majd a későbbiek során látni fogjuk.

Ugyancsak dr. SZEBENYI Endre módosította, illetve egészítette ki 1946. május 28-án kelt rendeletével a mindössze néhány hónapos szabályzatot.¹³

Vélhetőleg praktikussági okokból módosították a szolgálati jelvény viselésének helyét, az a jobb mellről a bal mellre került a zubbonyon a bal felső zseben, míg a köpenyen a zseb magasságában kellett viselni. Valószínű, hogy a vállon viselt puska hordszíja rendszeresen beleakadt a jelvénybe akár le is szakítva azt.

Újabb megkülönböztető jelzéseket rendszeresítettek a köztársasági elnöki osztag (Kossuth címer közepén hegyével felfelé álló karddal, mely felett nagy G betű található, amelyet kiterjesztett szárnyú turulmadár tart karmaiban, valamint galambszürke színű mell- zsinórdísz hurokrésszel magzsinórból és két darab magból. Mindez tiszteknél arany, tiszthelyetteseknél ezüst színű), a rendőrségi zenekarok (zenei líra egy 8 cm. oldalméretű egyenlőszárú háromszögben) valamint a gépkocsizó rendőri sze-

mélyzet (stilizált kettős szárny közé fogott kormánykerék, mely felett lombozat közé helyezett kisméretű Kossuth címer található) tagjai részére. Míg az osztag tagjai azokat a zubbony bal felső zsebén, a zenészek és a gépkocsizók a bal felső kar közepén viselték ezeket.¹⁴

Ezen rendelet megszüntette a közel 70 évvel azelőtt rendszeresített szolgálati kard viselését. Ettől kezdve kardot csak a kivonuló csapatok parancsnokai viseltek. A vállszíjas derékszíj, illetve az átmenetileg használt derékszíj viselete már csak szolgálatban volt kötelező.¹⁵

A tányérsapka bőrellenzője ettől kezdve nem fekete, hanem szürke lett, és a korábban említett szokatlanul magas homlok rész magassága is 3 cm-rel csökkent. Ezzel egy időben új sapkajelvény került rendszeresítésre, szélességét és magasságát tekintve egyaránt 4,5 cm-rel. A nemzeti színű stilizált pajzsot tartalmazó jelvényt ágdíszítés övezte, a pajzs középrészét egy, a pajzsra fektetett háromágú csillag takarta. A zubbonyról attól kezdve mellőzték a háromszög alakú alátét hajtókát, valamint megszüntették a háromágú fémcillag viselését. Hogy az őrszemélyzet válláról a puszkaszíj ne csússzon le, a jobb vállon válltekereszt rendszeresítettek a szolgálati időre, amely bármikor cserélhető volt a vállszalaggal. Ezzel a megoldással már korábban az I. világháború idején, illetve azt követően is találkozhattunk. Rendelettel megtiltották a fekete nadrág szolgálaton kívüli, valamint a gumibetétes (cúgos) cipő viselését a kihordási időn túl.

Végül a rendelet megszüntette az állománycsoportokat jelző kettős színű hajtóka viselését.¹⁶

Nem sokáig maradt változatlan az egyenruházati és felszerelési szabályzat annak ellenére, hogy korábban 1948. december végéig engedélyezték – egyes kivételekkel – a régi egyenruházat viselését, illetve hogy az újonnan előírt egyenruházati cikkekkel sem sikerült teljes mértékben ellátni a jelentős mértékben megújuló rendőrségi személyi állományt.

Dr. SZEBENYI Endre belügyminisztériumi államtitkár 1947. július 5-én kelt rendeletével új egyenruházatot és felszerelést rendszeresített. Azonban – a megfelelő anyagi eszközök hiányában – ekkor sem lehetett biztosítani minden cikkre a gyártási háttérrel, ezért a rendeletben foglaltak megvalósítására türelmi időt kapott a személyi állomány.¹⁷

A változtatások közül az egyik legjellegzetesebb egyenruházati cikk a rendőrsisak volt, ami egyébként a mai napig az egyik legrövidebb „életű” rendőri felszerelési cikk. A gyűjtők körében – ritkasága miatt – komoly értéket képvisel. Az új rendőrsisak az egyenruhával megegyező szürke színű, gyapjú nemezsből készült, ovális félgömb alakú fejfedő volt. A sisak korántsem idézte elődje a Zrínyi sisak tekintélyét, magasztosságát. Inkább emlékeztetett a világháború során rendszeresített francia mintájú rohamsisakra. Karhatalmi célra – a szolgálati sisakkal azonos színben és formában ugyan – de acéllemezből is készült sisak, amelyhez a sisak alá felvehető bőrsapkát is rendszeresítettek. A nyári megre is gondoltak a tervezők, ekkor vászon és parafa anyagból készült – a nyári vászonruha színével megegyező – sisakot viselhettek a rendőrök.¹⁸

A tányérsapkát ettől kezdve szürke bőrellenzővel készítették, amely a zubbony színével megegyező szövetből készült, továbbá ovális tetejű és magas elejű volt. A tányérsapka felszereléséből egyértelműen megállapítható volt, hogy viselője mely rendfokozati csoportba tartozik. Míg korábban a rendőrsapkák és sisakok csak a tisztikar valamint a tiszthelyettesi és közrendőri megkülönböztetést jelezték az új tányérsapkák alapján már fel lehetett ismerni, hogy legénységi, tiszthelyettesi, főtiszt, törzstiszt vagy altábornagyi illetve vezérőrnagyi rendfokozata van viselőjének.¹⁹

A rendőrségi jelvény a jellegzetes és ugyancsak rövid ideig használt háromágú kék csillagot tartalmazta, amely alapja egy keresztbe fektetett puska és kard volt, amelyet nemzeti színű pajzs fedett le, két oldalon babérkoszorú fogta közre. A háromágú csillag a demokrácia ellenségei ellen folytatott küzdelmet jelképezte. Bár hivatalos utalás nincs rá, ma is úgy tartják, hogy a jelképet az akkori országos rendőrfőkapitány, MÜNICH Ferenc „hozta” magával a spanyol szabadságharcból, amelyben ő maga is részt vett. A ma már csak „mercedesz jelnek” nevezett háromszög csak néhány évig jelent meg a rendőrségi felszereléseken, korábban hagyománya nem volt és a későbbiekben sem került vissza semmilyen formában a rendőrség jelképrendszerébe. Az új sapkajelvény 40×45 mm-es nagyságú volt, a sisakjelvény pedig 50×55 mm-es. A tányérsapkán és a rendőrsisakon viselt jelvény valamennyi rendfokozatú rendőr számára egyforma kivitelben készült, a háromszög színe kék volt, itt a tisztikar és tiszthelyettesek esetében különbség nem volt. Újdonság volt a zubbonyok szabása is, hiszen közel 7 évtized után nyitott galléros fazon került rendszeresítésre a korábbi zárt nyakú zubbony helyett a legénység, a tiszthelyettesek és a tisztikar esetében egyaránt. A zubbonyt mindig begombolva, inggel, nyakkendővel kellett viselni.²⁰

A nyári ruházat színe galambszürke volt, szintén nyitott, kihajtásos fazonú zubbonyal, ami a téli posztó anyaggal szemben zsávolny anyagból készült. Minden évszakban szolgálatban galambszürke inget, ünnepi alkalmakkor fehér inget, mindkettő esetében matt, sötétszürke gyapjúból készült nyakken-

dőt viseltek a rendőrök. A zubbonyhoz pantalló nadrág járt tisztéknek és legénységnek egyaránt. Továbbra is rendszeresítésre került a lovaglónadrág, a téli köpeny, valamint esős időre a galambszürke, vízhatlanított anyagból készült bő esőköpeny.²¹

Az új egyenruhához a rendőrök marhabőrből készült bakancsot, fekete fél illetve magasszárú cipőt, rövidszárú csizmát (csak tiszthelyettesek és legénység esetében) valamint magas puhaszárú fekete tehénbőr csizmát viseltek a szolgálat jellegének megfelelően. Bevezetésre került a szürke vászonból készült, egybeszabott munkaruha is (overall). A zord, hideg téli időjárás miatt téli „óvócikket” is rendszeresítettek, mint például a kötött ujjas gyapjú mellényt nyitott nyakrésszel, a szőrmevel bélelt szürke posztómellényt, az őrszolgálatra készített „botost” ami nemezből vagy halinából készült bőrtalppal, amibe az őrszemélyzet a csizmájával beleállt, érmelegítőt, szőrmevel bélelt fejes kesztyűt, bundát, szőrmevel bélelt fekete szőrmegalléros bundát, sötétszürke gyapjú vagy posztósálat, illetve szürke anyagból készült fülvédőt.²²

A tiszték és tiszthelyettesek részére engedélyezett volt a körköpeny viselése, a fekete lovaglónadrág is. Szolgálaton kívül műselyemből vagy selyemből készült előrekötött nyakkendőt viselhettek.

A korábbi megkülönböztető jelzések mellett megjelent a központi kiképző zászlóalj jelzése két makkal ellátott hátrahajló hármastölgyfalevél formájában, valamint az őrsparancsnoki jelzés, amit az állománycsoport-jelzés fölött viseltek egy bronzos aranyszínű sima kisgomb formájában, továbbá a járőrvezetői jelvény, ami egy 4 cm átmérőjű fémből készült kör alakú jelvény volt. A jelvény alapját óarany színű, stilizált csillagsugarakkal díszítették, amelyeken a jelvénnel egyező nagyságú, háromágú kék zománcozott csillagot helyeztek el. A középmezőbe helyezett nemzeti színű pajsztot széles zöld babérkoszorú övezte, amelynek alsó felében fehér alapon fekete betűkkel „járőrvezető” felirat volt olvasható. A zenenövendékek esetében a tányérsapkán és a sisakon a rendőrségi jelvényt bronzos aranyszínű lant helyettesítette.²³

A II. világháborút követően a hiányzó létszám pótlására – a korábbi hagyományoktól eltérően – a hivatásos állományba nőket is felvettek. Először elsősorban forgalomirányítási feladatokra, később már más szakmai feladatokat – ifjúságvédelem, igazgatásrendészet, bűnügyi szolgálat – is elláttak. Miután korábban női egyenruha nem volt, a frissen felvett rendőrnők egyenruhával történő ellátása megoldatlan volt, amivel kapcsolatban egy idő után a képviselőjükön keresztül panaszt tettek a belügyminiszternél. Panaszukat elfogadták és részükre is egyenruhát terveztek, amelynek szabályozása már ebben a rendeletben is megjelent. Így a férfiakéval azonos anyagból és színnel került bevezetésre a női tányérsapka, a kihajtásos, női szabású, nyitott nyakú zakó, amely mellrészén már zseb nem volt található, a női szoknyanadrág és szoknya a női ingblúz, valamint először a rendőrség történetében a hosszú valamint térdharisnya. A köpeny is nőies, baloldalra való gombolással készült, és megjelent a lapos sarkú, csattal ellátott magas szárú fekete női cipő. Szolgálatban nyakba akasztható, barna színű tehénbőrből készült szolgálati táskát viseltek és természetes színű bőrből készített 4 cm. széles díszcsattal ellátott női derékszíjat kaptak. Nyáron zsávolyból készült zubbonyt és szoknyát hordtak.²⁴

Átmenetileg 1948. december 31-ig a zártgallérú zubbonyokat is viselni lehetett, de a rendfokozati jelzéseket már ott is a vállon kellett viselni és nem a galléron mint korábban.

Kardot a lovas rendőrök viselhetek és csakis a lovon, leszállás után azt azonnal le kellett csatolni.

1948. január 30-án újabb megkülönböztető jelzést vezettek be ezúttal az akkor alakult Rendőraadémia hallgatói részére az egységes szellem kialakítása céljából. A jelvényt csak a hallgatók viselték, a tanárok nem. A kék háromágú csillagot két oldalról cseresznye, illetve babérkoszorú fogta közre. A csillagon középen egy fehér lapoldalú, óarannyal szegélyezett nyitott könyv volt látható, oldalain „RA” betűkkel.

Két héttel később RAJK László belügyminiszter rendszeresítette a rendőr őrvezetői rendfokozatot.

Még abban a hónapban apróbb módosítások születtek. A változtatásokat rendeletben foglalták össze. A módosítások közé tartozott, hogy a bunda szőrmegallérja feketéről szürkére változott, annak használatát csak kifejezetten a nagyon hideg időjárásban engedélyezték, bevezették a lovas alakulatok tagjainak megkülönböztető jelzését egy patkó formájában, amelyben egy hosszú kard volt keresztbe fektetve. Szabályozták a vállszíjas derékszija viselését.²⁵

1948. június 19-én szabályozzák a zubbony nélküli ing viseletét. Ettől kezdve a meleg időjárás esetén június 1-jétől szeptember 30-ig természetesen mindig teljesen begombolva és tisztán, gyüretlen állapotban a megfelelő rendfokozati jelzéssel ellátva lehetett viselni, a rendszeresített nyakkendővel együtt. Tilos volt zubbony nélkül az ingviselet színházakban, előadásokon, felügyeleti szolgálatokon, a díszkivonulások alkalmával, valamint minden szórakozás alkalmával, ahol az ott megjelenő civil közönség is kabátot, zakót viselt.²⁶

A szigorú szabályozások közepette érdekes színfolt az a BM rendelet, amely a szolgálati esőköpenyek szabálytalan használatáról és csonkításának megtiltásáról szól 1948 októberében. A rendelet szerint ugyanis különösen a tisztek, a részükre kiadott esőköpenyt nem rendeltetésszerűen használták, azt részben megcsonkították vagy átalakították. Ennek oka a miniszter szerint az egyéni tetszetőség és hiúsági szempontok voltak. Ezért kellett ilyen magas szintű szabályzásban az átalakítást, testhez igazítást fegyelmi felelősség terhe mellett megtiltani.²⁷

1948 novemberében nőiesebb, könnyebb anyagból készült tányérsapkát vezetett be a miniszter a nők részére, igazodva a korábbi férfias tányérsapkával kapcsolatos jogos észrevételekhez. Ugyancsak a nők érdekében BM rendelet szabályozta a nyomozóként dolgozók ruházati ellátását és rendelkezett arról, hogy a nőket a velük egy állománycsoportba sorolt férfiakkal azonos elbánásban és elbírálásban kell részesíteni.²⁸

Miközben a korábbi egyenruhák kihordási határideje lassan lejárt, az új ellátást a Belügyminisztérium folyamatosan ellenőrizte és igyekezett elérni, hogy a határidőnek megfelelően a ruházat átalakítása, megvarratása elkészüljön. Ezt rendelet útján is szabályozta. Ennek ellenére nem sikerült a megfelelő mennyiségű új szabású zubbonyal ellátni az állományt, ezért 1948 decemberében a korábbi miniszteri rendelet módosításra került és a zárt gallérú köpeny és zubbony kihordási ideje 1949. december 31-re változott.²⁹

KÁDÁR János belügyminiszter 1949. március 1-jétől a rendőrségből kivált államvédelmi hatóság állományába tartozók részére új, tábori-zöld egyenruhát rendszeresített. Ugyancsak ez év áprilisában a tányérsapkához szürke bőr, csatos álszíjat rendszeresítettek. Április hónapban bevezették a polgári ruhát viselő rendőr férfiak és nők ruhautalvány-rendszerét, mely szerint az állami áruházak kijelölt fiókjaiban a részükre kiadott utalvány ellenében vásárolhattak civil ruhát. Az utalványon már a rendfokozatot és a beosztási helyet tilos volt feltüntetni, így vásárlója megőrizhette inkognitáját.³⁰

1949 októberében megszüntették a „nőies” derékszíj használatát és attól kezdve a nők is csak a férfiaknál rendszeresített vállszíjas derékszíjat, valamint a legénységi derékszíjat hordhatták. 1949. november 3-án dr. ZÖLD Sándor államtitkár az addigi tányérsapka helyett kerektestű, a zubbonyal egyező szövetből készült fénytelen szürke bőrellenzős tányérsapkát rendszeresített. Ettől kezdve új rendőrségi jelvényt kaptak a rendőrök, a jelvény búzakoszorú és redőzött nemzeti színű szalag között vörös csillagot ábrázolt kék mezőben. A csillag alatt keresztbe fektetve a csillag alsó két szárával párhuzamosan két puska volt látható. Mérete 40×40 mm volt. Ezzel megegyező volt a rendőrség új sisakjelvénye is, mindkét esetben rendfokozattól függetlenül. A jelvényváltással egy időben cserélni kellett az egyenruhához rendszeresített gombokat a zubbonyon, a köpenyen és a sapkán, illetve a sisakon egyaránt. Az új gombon a korábbi háromszög helyett az akkori népköztársasági címre volt látható. Ezzel megkezdődött a rendőrségi egyenruha viselet történetében a „Rákosi címeres” időszak.³¹

December 3-án eltörölték a rendőrségi szolgálati jelvényt, mind a tisztek, mind a tiszthelyettesek és legénység tekintetében. Ettől kezdve a szolgálati minőség megjelölését a derékszíj, illetve vállszíjas derékszíj viselése szolgálta, amit attól kezdve csak pisztolytáskával illetve tölténytáskával lehetett hordani. Ezzel egy időben rendszeresítésre került az acélszürke, alumínium drót pamutfonalra sodort jelsíp zsinór, amelyet a tiszthelyettesek és a legénység minden fajta szolgálatban köteles volt viselni, míg a tisztek csak a zártrendű kivonulás alkalmával, valamint ha a szolgálat sajátossága azt megkívánta. A jelsíp zsinór azonos kivitelezésben készült minden állománycsoport esetében. Módosították a járőrvezetői jelvényt is, amelynek alapját sötét bronzos arany színű stilizált sugarakat ábrázoló díszítés alkotta, amelyen ötágú vörös csillagot helyeztek el. A csillag közepén búzakoszorú, ennek alsó felében félkörben kék alapon aranybetűvel „járőrvezető” felírás volt olvasható. 1950 februárjában megszüntették a rendőri tányérsapkák paszományait és módosították a rendfokozati jelzéseket. A rendelet szerint az ország egész területén az új rendfokozati jelzéseket 1950. március 15-ig be kellett vezetni, a tányérsapkákról a paszományokat pedig azonnal le kellett szedni.³²

A gyalogos rendőrség részére díszelgésekhez, a kivonuló csapatok parancsnokainak, valamint a lovas rendőröknek februárban újfajta szolgálati kardot rendszeresítettek 50. M. „Kossuth” kard néven, e szálfegyvert hasonló feladatokra a Magyar Köztársaság rendőrségénél a mai napig is használják.

1951 új fordulatot hozott a rendőrség egyenruha történetében. Április 21-én KURIMSZKI Sándor rendőr vezérőrnagy új, bár neve szerint csak ideiglenes egyenruházati és felszerelési szabályzatot adott ki, amely alapjaiban változtatta meg az addig épphogy országos szinten egységesített és bevezetett rendőr viseletet. Az színében és részben anyagában, valamint jelképrendszerében egyaránt változó egyenruházat tökéletesen illeszkedett az országban kialakult politikai hangulathoz. Mint a korábbi – 1908-as vagy 1945-ös változások – az 1951-es is politikai, felső szintű döntés eredménye, mely célja

ez esetben többek között a Szovjetunió vezette, szocializmust építő béketáborhoz való tartozás kifejezése volt.³³

Bevezetésének ideológiájában fellelhető az élet minden területén megjelenő azon gondolat, mely szerint minden magyar állampolgár mindig minden körülmények között legyen büszke adott munkahelyére, a szocialista „termelések”, eredményeire, ez esetben a magyar rendőr arra, hogy a dolgozó nép rendőrségének egyenruháját viselheti, mely tény váltson ki minden rendőrből büszkeséget és vegye azt kitüntetésnek.

Megjelent a napjainkban szervezeti imázs néven tanított „PR” fogalom, mint tartalmi elem is. A változást indokló tábornoki bevezető szerint: „Az egységes szervezeti megjelenés a dolgozó nép rendőrségének egyöntetű öltözködésén keresztül érvényesül...” E ma is érvényes gondolkodásnak megfelelően az egyenruha tiszteletet, megbecsülést és tekintélyt kellett hogy szerezzen a rendőröknek, akiktől elvárando volt, hogy öltözködésükkel is kivívják a dolgozó nép szeretetét, megbecsülését. A bevezető elítéli a gondozatlan ruházatú és hanyagul öltözködő testületi tagokat, akik ilyen magatartásukkal méltatlanná válnak a dolgozó nép bizalmára, az egyenruhára. Ezzel a belső öntudat fokozását is el kívánták érni a változtatást eldöntő politikusok. Az egyenruhán, a jelvényeken, váll-lapokon és a rendfokozati jelzéseken az ötágú csillag már tudatosan a proletár nemzetköziség eszmeiségét közvetíti, elvárva a szocializmus építésének védelmében a fokozott helytállást. Ugyancsak a kor üzenete a takarékoság és a gondos használat a szocializmus tevékeny építése érdekében, ami egyébként beépült a rendőri eskübe is a rendőrségi és más népi vagyon megőrzése illetve megőriztetése jegyében.³⁴

Az új egyenruha színe acélkékre változott, ami a különböző időben és céllal használt egyenruhazati cikkeknek megfelelően posztóból, fésűs-szövetből vagy sávoly anyagból készültek. A tányérsapka esetében a tetőrészt és az oldalrészt, valamint az oldalrészt és a fejrészt piros posztószegély (paszpol) választotta el egymástól. A szemernyő és az állszíj fekete bőrből vagy műbőrből készült. Az állszíjat középen csattal rögzítették. A közlekedési forgalom irányítói, valamint a folyam- és légirendészet területén dolgozó rendőrök tányérsapkája fehér vászontető rátéttel készült, amely cserélhető illetve le-húzható volt. Ezen a rátéten piros szegélyezés nem volt. A tábornoki sapkák karimája vörös posztóval volt bevonva és az állszíj helyett hármass fonatú aranyzsinórral látták el. A zsinór felett 20 cm hosszú aranyzállal hímzett, kétszárú 11–11 levelű tölgyág volt a megkülönböztetés. A tábornokokon kívül a tányérsapka valamennyi rendfokozatú női és férfi rendőr esetében azonos volt.

A rendelet szabályozta a tányérsapka viselési módját is szolgálatban és szolgálaton kívül egyaránt.³⁵

A megújult rendőrségi jelvény dombormű kidolgozással sárgás-arany színű fémből készült. Viszonylag nagy, 40 mm széles illetve magas jelvény búzakoszorú és redőzött, nemzeti színű szalag között vörös csillagot ábrázolt kék mezőben. A csillag alatt – annak alsó két szárával párhuzamosan – két keresztbe fektetett puská volt látható. A csillag meghatározó szerepet kapott a jelvényben, sugara 17 mm-es volt. A tűzzománccal készült jelvény rendfokozatra való tekintet nélkül azonos kivitelű volt. A tábori sapkán egy kisebb szélteben és magasságában mindössze 20–20 mm-es, de egyébként mindenben megegyező jelvényt viseltek. Az egyenruhára sárgás-arany színű gombok kerültek, közepükön a Népköztársaság címerének domború kiképzésével.³⁶

Az új egyenruha zubbony acélkék színű posztóból, fésűs szövetből vagy sávolyból készült, ismét zárt nyakú változatban, lehajtott gallérral. Míg a posztó és fésűs szövet zubbony külső, a sávoly zubbony rejtett gombolással készült. A tábornokok zubbonyára 2 mm széles skarlátvörös szegély került az új toldalék végére. A zubbonyokra a váll-lap felgombolása céljából 8 mm szélességű bújtatót varrtak.

A forgalomirányítók és a folyam- és légirendészeti rendőrök időjárás függvényében fehér vászontető készült rejtett gombolású zubbonyt is kaptak, amit azonban csak a tényleges szolgálat idején viselhettek.

A nők zubbonya mindössze gombolásában tért el, ami ellentétes volt a férfiakéval, illetve nem varrtak felső zsebet rá. Továbbra is megmaradt a puskával szolgálatot ellátók részére a válltekeres, amelyet a jobb vállon lévő váll-lappal cseréltek le a szolgálatukat puskával ellátó rendőrök.³⁷

Az új szolgálati pantalló színe és anyaga a zubbonyéval megegyező volt, és a tábornokokat kivéve minden rendfokozatot viselő esetében megegyezett. A tábornokok pantallója a saját sávoly pantallójuk kivételével lampasszal készült.

Ez a különbség jellemzi a lovaglós nadrágot is, amely szintén az ellátmány része volt minden rendőrnek. A nők részére egyszerű szabású, sima ránc nélküli szoknya készült a zubbonyuk anyagából.³⁸

Változott a köpeny színe is, acélkék posztóból, felgombolható gallérral készítették, hátán derék-magasságban piskóta alakú derékszalagot erősítettek fel két köpeny gombbal. A tisztéknek a köpeny végig, az alacsonyabb rendfokozatúaknak csak derékig volt bélelve. A tábornokok 2 mm. széles skar-

látvörös szegélyt kaptak pluszban ezen ruházatukra. Viselését október közepétől április közepéig rendelték el általános helyzetben. Ez az időtartam egyébként a mai napig megfelel a hivatalos téli fűtési szezonnak. A nők férfias szabású köpenye mindössze az ellenkező oldalra történő gombolással különbözött.³⁹

Esőköpenyt is kaptak a rendőrök, amely acélkék színű, vízhatlanított anyagból készült, legombolható csuklyával, gallérján rendőrségi hajtókával.⁴⁰

A tiszteknek puha szárú, fekete borjú vagy marha boxbőrből készült sertésbőr bélésű ellátott csizmát adtak szegelt talppal, beépített orr- és sarokvassal. Az alacsonyabb rendfokozatúak csizmájának fejrésze fekete zsiros marhabőrből, míg szára bőrből vagy impregnált, feketére festett vászonból készült. A lovagló csizmára sarkantyú bőrt varrtak. A pantallóhoz fekete boxbőr félcipőt, vagy ugyancsak fekete dupla talpú szegelt egész cipőt rendszeresítettek. A nők félcipője sima felsőrésszel és lapos sarokkal készült fekete bőrcipő volt, valamint magasszárú fűzős cipővel is ellátták őket ugyanazon anyagból. A női rendőrtisztek a férfiakéval azonos kivitelű csizmát is kaptak. Télen kötött gyapjú bélésű ellátott kékes szürke ötujjas sertésbőr kesztyűt kaptak férfiak és nők egyaránt. Szabályozták a rövidszárú harisnya (zokni) viselését, a férfiaknál szürke, sötétkék vagy fekete színben, a nők pedig különböző hosszúságban acélkék színű pamut harisnyát viselhetek. A közlekedési forgalmat irányítók minden esetben fehér vászonból készült karmantyút kaptak kezükre. Ünneplés alkalmakkor fehér bőrből, cérnából vagy gyapjúból készült kesztyű is kiegészítette a jellegzetes, jól felismerhető, tekintélyt adó acélkék színű új egyenruhát, amelyhez nők és férfiak esetében egyaránt acélkék ing vagy nyáron fehér rövid ujjú ing volt rendszeresítve.⁴¹

A szolgálati jelzéseket a gallér hajtókán kellett viselni. A közrendvédelmi szolgálatot ellátók két egymáson keresztbe fektetett puskával voltak megkülönböztetve. A közlekedésrendészeti szolgálati ágnál tevékenykedőknél ez kiegészült egy kormánykerékkel. A lovasoknál két keresztbefektetett kard, a folyamrendészetnél kötéllel átfont horgony, a rádió műszaki egységeknél két keresztbe fektetett megtört szárnyú nyél, a rendőr zenekarok tagjainál egy lant volt a megkülönböztetés. Az akkor már létező légirendészet tagjainak függőleges légcsonk, amelyből jobbra és balra egy-egy szárny nyúlt ki, volt gallérjukra varrva. A gépkocsizó rendőröknek a légcsonk helyett egy kormánykerék volt ábrázolva. Az anyagi szolgálatot ellátók jele egy keresztbe fektetett kalapács illetve búzakalász volt, középen egy gépkocsi kerék és abban egy ötágú csillag, végül az egészségügyi szolgálatban dolgozó rendőrök a két keresztbe fektetett kard felett vöröskeresztet viseltek fehér zománc köralapon.

A tábornokok szolgálati jelzése a zubbonyokon hét levelű, a köpenyen kilenc levelű aranyszállal hímezett tölgyfaág volt.⁴²

Újdonság volt a megkülönböztető jelzések bevezetése az állománytípusokon belül. A politikai munkások esetében külön jelvényt kaptak a főállású, valamint a nem függetlenített politikai munkatársak. Az előbbieket egy 60 mm-es átmérőjű körben búzavirág kék posztó alapon alulról kiinduló két búzakalászt viseltek aranyfonalból, a kör közepén pedig vörös filcből készült ötágú csillagot helyeztek el. Ennek közepén egy tömör ötágú arany fémfonalból hímezett csillag volt. Az arany csillagot a nem függetlenített politikai munkások nem viselték. Az iskolán lévő hallgatók saját váll-lapot kaptak és a szolgálatvezetőket is ellátták új jelvényvel. Ez háromszög alakú volt, amelynek közepére egy ötágú vörös csillagot hímeztek, az alsó szélére pedig a megfelelő szolgálati jelzést helyezték.

Az őrsparancsnokok is saját jelzést kaptak egy 4 mm széles arany paszomány formájában, amit a köpeny és a zubbony hajtókáján varrtak fel.

A rendőr járőrvezetők saját jelvényt kaptak, amelyet a legalább kétfős járőrszolgálat idején viselhetek. A jelvény ötágú vörös csillagot ábrázolt, amelyet körben aranyszínű, stilizált sugarak díszítettek. A csillag átmérője 30 mm volt, közepén összevelő búzakalász és járőrvezető felírás volt látható.⁴³

Tekintettel az akkori hideg téli időjárásra, a külterületen járőröző, valamint őrszolgálatot ellátók, illetve a motoros rendőrök speciális egyenruházati kiegészítőket kaptak.

A téli sapka széles fekete szőrmecsíkkal volt ellátva, amely fülre és tarkóra volt lehajtható. A homlokrészen középen tűzték fel a rendőrségi jelvényt. A tisztek közül csak az ellenőrzést végzők viselhetek téli sapkát és mindannyian csak legalább -5 °C-nál hidegebb időben. A „botos” nemezből készült fatalpú, bőr- sarok- és orr-résszel ellátott lábbeli volt, amit csak álló őrszem viselhetett. Az őrszizmával együtt lépett ebbe a lábmelegítőbe, ami az akkori fagyokat figyelembe véve szükséges volt, nehogy lábuk lefagyjon. A férfiak és nők részére halina csizma is készült, a nőknél húzózárral. A motoros rendőrök vatelinnal bélelt sapkát, kabátot és nadrágot kaptak bőrből készítve. Ehhez irhából vagy bőrből készült hosszított bőrszárú ötujjas kesztyűt rendszeresítettek. A gépkocsivezetők szereléshez munkájukhoz szürke vászonból készült kétrészes ruhát kaptak, elsősorban az egyenruha felet kellett viselni, hogy megvédje a portól azt. A hivatali altisztek egyenruházata elsősorban színében különbö-

zött, ami sötétszürke volt. Az általuk viselt rendőrségi jelvény nem dombormű kidolgozással, hanem lapos, sima nyomással készült, és mindössze 32 mm átmérőjű volt. Nem fémgombokat, hanem sötétszürke csontgombokat varrtak ruhájukra.⁴⁴

Az egyenruhához 3 mm vastag, sötétbarna bőrön járt, sárgarézéből készült csattal. Ugyanilyen bőrből készült a pisztolytáska és a lovasok derékszíja is. A tisztek a derékszíjhoz vállszíjat is viseltek. A járőrök táskája barna színű vízhatlan vászonból készült.

A rendelet külön felhívta a figyelmet az együttlévő rendőrök azonos öltözködésére, az azonos megjelenésre. Külön kiterjedt a rendelkezés azon egyenruhás rendőrökre, akiknek egyenruhába való megjelenése közfeltűnést keltett volna, ők csak polgári ruhában láthattak el szolgálatot, akárcsak a terhes női rendőrök. Már megengedték a tiszthelyetteseknek is, hogy a tisztekkel együtt szolgálaton kívül polgári ruhát is viselhessenek. A tisztesek és rendőrök szabadidejükben is kötelesek voltak egyenruhát viselni.

A rendfokozatokat a váll-lapon viselték, a korábbi megszokott sávozás és csillagszámnak megfelelően.

Még ez az év új fordulatot hozott a rendőrségi tisztai váll-lapok tekintetében. Az erős szovjet hatásra ugyanis bevezették az ún. orosz típusú váll-lapot, valamint rendfokozati jelzéseket. A váll-lap – a korábbi hagyományoktól, valamint a későbbi évtizedek alkalmazásától eltérően – egy szögben végződő 6 cm széles és 14 cm hosszú kemény anyagból készült megkülönböztető jelzés volt, amelyen csak fémcillagokat lehetett használni, hímzettet nem, kivéve a tábornokokat. A váll-lap alapszíne arany-sárga volt, az aranyfémszálas kivitel a társasági öltönyön, a selyempamut szálal váll-lap pedig a többi egyenruházati cikken volt viselhető.

Az új egyenruha az 1956-os forradalomig további jelentősebb változtatások nélkül volt használatban. '56 végén a politikai körülmények miatt a forradalom napjaiban az orosz jelképnek számító váll-lapokat a tisztikar tagjainak többsége levette, és a korábbi csillagokat – a rendfokozatnak megfelelően – a gallérjukra tűzték, ezzel is jelezve politikai gondolkodásukat, hozzáállásukat. A forradalom leverését követően az elsődleges intézkedések között az egyenruha változtatása nem szerepelt, de megkezdődött annak átalakításának tervezése. Az új egyenruha (sötétkék pantalló, szürke zubbony) a későbbiekben a KÁDÁR rendőrség jellegzetes egyenruhájává vált és egészen a politikai rendszer váltásáig, 1989-ig meghatározó volt a magyar rendőrség arculatában, megjelenésében.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI József (szerk.): *A magyar rendvédelem története* Budapest, 1996², Osiris, 269. p.

² 267 455/1945. BM. r.

³ Loc. cit.

⁴ Loc. cit.

⁵ Loc. cit.

⁶ Loc. cit.

⁷ Loc. cit.

⁸ Loc. cit.

⁹ Loc. cit.

¹⁰ Loc. cit.

¹¹

¹² 2374 026/1945. BM. r.

¹³ 231 677/1946. BM. r.

¹⁴ Loc. cit.

¹⁵ Loc. cit.

¹⁶ Loc. cit.

¹⁷ 195 000/1947. BM. r.

¹⁸ Loc. cit.

¹⁹ Loc. cit.

²⁰ Loc. cit.

²¹ Loc. cit.

²² Loc. cit.

²³ Loc. cit.

²⁴ Loc. cit.

²⁵ 391 348/1948. BM. r.

²⁶ A zubbony nélküli ing viselésének az engedélyezése jól mutatja, hogy az egyenruha viselési szabályok lényegében az általános ruhaviselési normákat követik (a szerk.)

²⁷ A személyi állomány eső elleni védelmének biztosítása az egyenruhák neuralgikus pontjának bizonyult. Az esőköpeny funkciójából fakadóan ugyanis kevésbé volt alkalmas a díszítő elemek elhelyezésére, a rangok láttatására. Ebből adódóan pedig az egyenruha alaprendeltetésével került ellentétbe ez a ruhadarab. (a szerk.)

²⁸ A női egyenruha a XX. század szülötte. Kezdetben mindenütt a férfi egyenruha alakított változata képezte a női egyenruhát. A későbbiek során ez jelentősen módosult ugyan, azonban a XIX. században is férfias vonásokat tartalmaz a női egyenruha. (a szerk.)

²⁹ 1945-ig a rendvédelmi testületek tisztái és részben az altisztai állományai is varratta az egyenruháját. A magyar egyenruha egyik báját a konfekció nélkülség képezte, amely jelentős mértékben hozzájárult a viselés esztétikum értékének gyarapításához. (a szerk.)

³⁰ A magyar rendvédelem egyenruházatában nem volt szokatlan a zöld szín. Eredetileg ez a szín képezte a Magyar Királyi Csendőrség Öltözetének az alapszínét. Ettől a testület tagjai az I. világháború során – az anyagihiány következtében – tértek el, mivel csupán a haderő csukaszürke egyenruhájával pótolhatták az elhasználódott öltözékeiket. A háború után pedig – kisebb-nagyobb kiegészítésekkel – a Nemzeti Hadsereg, majd a Magyar Királyi Honvédség öltözékét rendszeresítették a Magyar Királyi Csendőrség számára is. (a szerk.)

³¹ Ezek a rendelkezések egyértelműen a magyar egyenruha hagyományok kiiktatását, a nemzeti és testületi motívumok elhagyását, a szovjet ékítmény és formavilág átvételét célozták. Lényegében a forma tükrözte a valóságot, azaz a szovjet befolyási övezethez való tartozást. (a szerk.)

³² Az egyenruha szabályozás történetében e ponton érhető tetten az antidemokratizmus. Nevezetesen eltörölték annak a lehetőségét, hogy az állampolgár felismerhesse a vele szemben álló rendőr szolgálatban van-e vagy sem. Az intézkedő rendvédelmi testületi tagok egyenruha alapján történő beazonosíthatatlansága úgy tűnik a pártállam egyik következménye. (a szerk.)

³³ A II. Világháborút követő meglehetősen gyakori egyenruha változások jól tükrözik a korabeli politikai helyzet alakulását. A hatalmon lévők világnézetét és stílusérzékét fejezték ki a rendőri öltözékek, egyfajta üzenetet közvetítve az utca emberek számára. Ezt a változást tükrözte a KURINSZKY Sándor által jóváhagyott egyenruha és felszerelési szabályzat. Az új egyenruha már alig különbözött a Szovjetunió tagköztársaságaiban használatos uniformisoktól.

³⁴ KURINSZKY Sándor: *Rendőrségi egyenruha és felszerelési szabályzat*

³⁵ Loc. cit.

³⁶ Loc. cit.

³⁷ Loc. cit.

³⁸ Loc. cit.

³⁹ Loc. cit.

⁴⁰ Loc. cit.

⁴¹ Loc. cit.

⁴² Loc. cit.

⁴³ Loc. cit.

⁴⁴ Loc. cit.